

Кой е Галилей? (1564 г. – 1642 г)

Италиански учен, един от основателите на точното естествознание. Обосновава идеята за относителността на движението, открива закона за инерцията, за свободното падане на телата, за люлеенето на махалото. Построява телескоп с 32-кратно увеличение, открива лунните планини и кратери, 4 спътника на Юпитер, фазите на Венера, слънчевите петна, звездния строеж на Млечния път. В “Диалог на двете най-главни системи на света” Галилей блестящо развива учението на Коперник, за което е осъден от католическия съд в Рим (1633).

В книгата “Нощните пътешественици. Промяна на картината на Вселената в различните епохи” на А. Кьостлер се казва, че конфликта между Галилей и инквизицията уж била имала съдбоносни последици за западната цивилизация, защото била създавала представа за църквата като противник на науката и социалния прогрес. Католическите историци са склонни едва ли не да разменят местата на Галилей и неговите гонители, едва ли не в устата на инквизиторите да сложат знаменитите думи: „И все пак тя се върти!”

Кардинал Матео Барберини, който в 1623 г. станал папа под името Урбан VIII, се отнасял одобрително към трудовете на Галилей в областта на механиката, които били от голямо практическо значение и дори приятелски разговарял с него на научни теми. Като се позовават на това, католическите автори усърдно нападат либералните историци от миналия век, които изобразяват Урбан като представителна „мрачното Средновековие”. Разбира се, този папа не бил средновековен фанатик. Той дори до голяма степен бил изгубил първоначалния порив на контра реформацията и в името на светските интереси, на укрепването на папската държава поддържал противниците на такава крепост на католицизма като Испания. Урбан поощрявал съюза на фактическия управник на Франция кардинал Ришельо с еретиците – шведския крал Густав Адолф и немските протестантски князе във войната ми против германския император – друга опора на католицизма в Европа.

Папата обаче бил най-малко склонен да отстъпи пред науката по нещо, което той смятал за важна съставна част от духовния арсенал на църквата. Неговото снизходително и благосклонно отношение към световно известния учен Галилей продължавало дотогава, докато не ставало дума за кардиналния въпрос за подчинението на науката на диктата на религията. Нещо повече, дипломатическите маневри на Урбан в защита на светските интереси на папската държава, които нанесли сериозен удар на авторитета на католическата църква, само засилили стремежа на римския първо-свещеник демонстративно да наказва с цялата строгост всякакви прояви на ерес. На папския престол ученикът на хуманистите кардинал Барберини показал, че той бил усвоил йезуитската безпринципност и двуличие. По такъв начин към отколешните причини, поради които църквата преследвала прогресивната научна мисъл, се прибавили и конюнктурни съображения. Именно с това се обяснява съвсем различното отношение към Галилей в Рим по време на процеса в 1633 година.

Обвинението срещу Галилей било отправено във връзка с излизането в 1632 г. на неговото произведение „Диалог за двете най-главни системи на света”. Великият учен бил обвинен, че защищавал идеята за обективния характер на хелиоцентричната система. Инквизицията безпогрешно избрала насоката на удара: в центъра на вековния конфликт между науката и религията тогава стоял спорът за обективното или само условно, прагматично значение на изводите на науката. Величието на Галилей като герой и мъченик на науката не се крие в апокрифната фраза: „И все пак тя се върти!”, а в отстояването на правото на човешкия разум да опознае обективните закони на външния свят – право, което църквата му отричала, тъй като смятала, че истината се съдържа единствено в “откровенията”.

В 1632 г. въз основа на заключението на колегията на инквизиторите папата взел решение да повика в Рим Галилей, който живеел във Флоренция, за следствие и съд. Позовавайки се на крехкото си здраве, 68-годишният учен помолил да предадат делото му на флорентинската инквизиция, която потвърдила, че Галилей действително бил болен и не бил в състояние да отиде в Рим. В отговор последвала заплаха: ако Галилей продължава да отказва да се яви в Рим, той ще бъде докаран в окови.

На 13 февруари 1633 г. Галилей пристигнал от Флоренция в Рим и отседнал в дома на посланика на великия Тоскански херцог. Едва след два месеца той бил повикан на разпит при генералния комисар на инквизицията Винченцо Макулано. Плановете на инквизиторите явно предвиждали ученият да бъде обвинен в преднамерено нарушаване на предписаният на Светия трибунал, датиращи още от времето на първия процес срещу Галилей в 1616 г. За това, че този път инквизицията се готвела да се разправи с учения, ясно говорел характерът на обвинението. Галилей бил обвинен в съзнателно пренебрегване на указанията на църквата, което се смятало за равносилно на повторно изпадане в ерес, на съюз с дявола. А за да представи Галилей като непоправим еретик, който заслужава най-строго наказание, инквизицията, изглежда, не се поколебала да фалшифицира материалите от процеса в 1616 година. Запазени са два акта, датирани съответно 25 и 26 февруари 1616 г., които съществено се различават един от друг. В първия от тях се говори за „увещаването” на Галилей от кардинал Белармино. Във втория след „увещаване” фигурира нареждането Галилей “по никакъв начин” да не се придържа към мнението за движението на Земята около Слънцето. Тази добавка превръщала защитата на учението на Коперник дори като работна хипотеза във вторично изпадане в ерес с всички произтичащи от това последици. Много изследователи на процеса на Галилей още отдавна са запозозрели, че актът от 26 февруари 1616 г. е частична или пълна фалшификация. В подкрепа на това мнение са приведени редица сериозни съображения, включително данни за графологичната експертиза, осветяване с ултравиолетови лъчи, с цел да се открият изтривания и т.н. Особено убедително е обстоятелството, че актът от 26 февруари е в противоречие с протокола на заседанието на Инквизиционния трибунал от 3 март 1616 г. В него пак се говори само за „увещаване”. С други думи, участниците в заседанието и съставителят на протокола явно не са знаели нищо за „предписанията”, които забранявали защитата на хелиоцентризма „по какъвто и да било начин”.

Процесът срещу широко известния учен, който освен това имал много влиятелни покровители, не можел да се води на основата на документ, чието фалшифициране можело да бъде доказано. А още на първия разпит Галилей успял да разобличи акта от 26 февруари като фалшификация. Ученият представил неизвестно на инквизиторите писмо на Белармино, от което следвало, че в 1616 г. ставало дума за „увещания” и че кардиналът не възразявал против условната интерпретация на теорията на Коперник. Уличените в мошеничество инквизитори изпаднали в отчаяние: нали за основа на присъдата трябвало да послужи този акт от 26 февруари. Сега главните усилия се насочили към издирването на доказателство, че Галилей е проповядвал хелиоцентризма като обективна истина. Галилей се защитавал между хора, които се придържали към различни възгледи. Ако едни от събеседниците, които се обявявал в подкрепа на теорията на Коперник, излагал възгледите си с умение и остроумно, това още не значело, че тези възгледи се споделят от автора на „Диалог”. По-нататък, прибавял Галилей, той може да се е поддал на честолюбивото желание да представи в изгодна светлина мнението на привържениците на теорията за движението на Земята, за да може после още по-убедително да ги опровергае. А дори според правилата на инквизицията авторът не можел да бъде смятан за отговорен за изказването на един от героите на

произведение, в което други герои заемат противоположна позиция. Така или приблизително така Галилей изградил защитата си на втория разпит – на 30 април, и на третия – на 10 май 1633 година. Един месец по-късно, на заседание на конгрегацията на инквизицията Урбан VIII взел решение Галилей да бъде разпитан още веднъж. В решението се казвало: „След като се запозна с целия ход на делото и изслуша показанията, светият отец реши Галилей да бъде разпитан под заплахата с изтезания и ако устои, тогава след предварителното отричане, което е силно подозрително за ерес, на пленарно събрание светата инквизиция да го осъди на затвор по усмотрение на светата конгрегация. Нареща му се да не разсъждава повече писмено или устно по какъвто и да било начин за движението на Земята и за неподвижността на Слънцето или за обратното под страх от наказание като непоправим”. Същевременно „Диалог” на Галилей бил включен в индекса на забранените книги.

Историците, които изучават документите на процеса, изразяват още едно съмнение – дали текстът на присъдата впоследствие не е бил изчистен, „смекчен”. Твърде възможно е „запахата с изтезания” да не е била само спомената, а Галилей да е бил отведен в килията и да е бил завързан на дибата (средновековен уред за изтезаване чрез разтягане на тялото). На последния разпит на 21 юни констатирани, че Галилей бил „устоял под заплахата с изтезания”, което го спасило от екзекуцията като „непоправим еретик”. На 22 юни била оповестена присъдата: тя оставила Галилей „под силното подозрение в ерес”. Ученият бил осъден на покаяние и затвор. Пред прелатите, които се били събрали в църквата на манастира „Санта Мария”, Галилей прочел продиктуваното му отричане. Той не произнесъл приписваните му от легендата думи: „И все пак тя се върти!” Но този извод бил доказан и от неговите научни трудове, и от всичко, което ученият успял да постигне през следващите години, въпреки непреставашите нападки и заплахата всеки момент, въз основа на присъдата от 1633 г., да бъде хвърлен в тъмницата на Светата Инквизиция.